

УДК 316.614.6(=163.2)(477.7)

О.І. ГАНЧЕВ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ БОЛГАР-ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ПІВДЕННОЇ БЕССАРАБІЇ

У статті досліджено особливості соціальної адаптації болга-переселенців в умовах соціокультурного простору Південної Бессарабії. Вивчається, наскільки були змінені існуючі у свідомості групи повсякденні практики залежно від вимог оточуючого середовища, а також рівень адаптаційних ресурсів групи щодо конструювання та реалізації нової моделі життєдіяльності в умовах етно-диференційованої соціальної системи Буджака.

Ключові слова: соціальна адаптація, адаптаційний шок, адаптаційні ресурси, соціальна ніша, соціокультурний простір, повсякденні практики, акультурація, міксація.

Процес соціальної адаптації суб'єкта чи групи відбувається трьома етапами. Перший етап – так званий “адаптаційний шок” – характеризується зіткненням суб'єкта чи групи з новими елементами та явищами середовища, під час якого формується його оцінне знання. На наступній стадії – “мобілізації адаптаційних ресурсів” – група, спираючись на вже наявний адаптивний досвід, конструє нову модель життєдіяльності, найбільш вдалу до обраного соціокультурного середовища. На цьому етапі активізується адаптаційний потенціал групи, під яким розуміються її кваліфікаційні навички, демографічний та соціальний статус, соціально-психологічні риси тощо. Його наявність визначає рівень її здатності до пристосування в нових умовах. На третій стадії соціальної адаптації відбувається реалізація сконструйованої моделі життєдіяльності залежно від того, наскільки був високим адаптаційний потенціал групи, настільки вдалим буде входження групи у вже існуючу соціокультурну систему [12].

У цій роботі за даною схемою, ставимо за мету проаналізувати процес соціальної адаптації болгарських переселенців у Бессарабії, з'ясовуючи рівень їхнього адаптаційного потенціалу та результати реалізації моделі життєдіяльності групи в соціокультурних умовах регіону.

Методика дослідження базується на аналізі архівних документів з господарського розвитку населення, майнового стану болгарських колоністів, суспільної діяльності. Також аналізуються ревізькі казки, що дають інформацію про міжетнічні шлюби болгарського населення, що демонструє, у свою чергу, рівень міжетнічної комунікації населення; залучена методика опитування та інтерв'ювання, спрямована на отримання інформації з суб'єктивною оцінкою інформантів.

Джерельна база дослідження – письмові та усні матеріали. До письмових належать матеріали різного характеру: архівні документи, мемуари очевидців; масові джерела – ревізькі казки та переписи населення; до усних – матеріали опитування та транскрипти інтерв'ю.

Мета статті – дослідити особливості соціальної адаптації болгар-переселенців в умовах соціокультурного простору Південної Бессарабії; вивчити, наскільки були змінені існуючі у свідомості групи повсякденні практики, залежно від вимог оточуючого середовища, а також рівень адаптаційних ресурсів групи щодо конструювання та реалізації нової моделі життєдіяльності в умовах етнодиференційованої соціальної системи Бунджака.

Перші болгарські колоністи з'являються в регіоні в останній чверті XVIII ст. під час російсько-турецьких війн. На початку XIX ст. вони представлені двома групами – так званими “старими” колоністами та “новими”. Перші – це ті, що поселилися у регіоні до 1806 р., “нові” – ті, що перейшли Дунайський кордон під час війни та після неї [17, с. 12–13].

За чисельністю друга група перевищувала першу. У доповіді І.М. Інзова Олександрю II містяться свідчення про чисельність та географію розселення болгарських колоністів у регіоні – “на казенних землях (тобто у Буджацьких землях, які залишили ногайці) їх нараховувалося 4512 сімей, з яких “старих” – 1196, “нових” – 3316; у містах – Ізмаїлі (404), Кишиневі (521), Рені (194), Акермані (70), Бендерах (23), Кілії (18); у Дністро-Прутському межиріччі, на казенних землях (територія “Ікісайт” та “Мусаїт” що увійшли до складу Кагульського повіту – 510 сімей, з яких – 205 “старих” та 305 “нових”, на землях поміщицьких у тому самому повіті – 280 сімей, з яких – 206 старих, 74 – нових. Усього – 24 000 чоловік [17, с. 14–15].

Болгарські поселення компактно розміщувалися переважно у Південній частині Буджака, що було зумовлено однією з їхніх вимог, а саме: на кордоні з Болгарією, щоб вони могли за наявності бажання повернутися назад, це, по-перше, а по-друге, “компактність поселення” давала їм зберегти традиційну культуру, чого б не сталося за умов розселення окремими сім'ями по території всієї Російської імперії. Також ця вимога давала їм можливість отримати привілеї колоністів, не потрапивши таким чином у загальну систему оподаткування Російської імперії [3, с. 67–69].

Історія болгарської спільноти протягом двох століть проживання у регіоні досить строката, їм вдалося зберегти етнічну традиційну культуру за рахунок збереження патріархальної переважно моноетнічної сім'ї аж до кінця XX ст. [3; 4]. Сьогодні за чисельністю вони посідають друге місце у Буджаку після українців, нараховуючи 129 000. Більшість мешкає у Болградському районі (45 600 – 60%), меншість – у Білгород-Дністровському – всього 800 осіб [13].

Соціальний портрет болгарських колоністів у першій чверті XIX ст.

Про соціальний стан болгар-переселенців дізнаємося з розповідей очевидців. Один із них відзначає, що ці люди “однаково бідні та однаково бездомні” [6, с. 324]. Дослідження архівних матеріалів дає діаметрально протилежну інформацію. Так, болгарські переселенці були різнорідними за соціальним та майновим станом [10, с. 207]. Їхня більша частина (2/3) – це звичайні землероби, які на момент переселення мали середній прибуток, але збідніли у процесі еміграції. Частина з них – це ремісники, які, переселившись у Буджак, стали землеробами, відтак змінили своє соціальне становище з міського мешканця на сільського, близько 5% – торговці [10, с. 174]. Вони селяться загалом у містах та швидко асимілюються.

Щодо майнової диференціації болгар І. Мещерюк відзначає, що кожна сім'я, виїжджаючи у Бессарабію, бере із собою стільки рухомого майна, скільки може навантажити на віз. Але насправді більш заможні хазяї перевозять більше майна. Як свідчать джерела, більша частина переселенців приводять з собою значну кількість великої рогатої худоби. Тварини на початку ХІХ ст є показником заможності. Їхня кількість визначає розвиток землеробства, оскільки обробіток цілинних земель Південної Бессарабії вимагає значної тягової сили. Заможні болгари разом з цим водночас переводять у Бессарабію отари овець, великої рогатої худоби, табуни коней тощо [10, с. 175–177].

Більшість болгар-переселенців володіє також значною кількістю сільськогосподарських знарядь. Частина з них перевозить із собою зерно, необхідне для прожитку сім'ї та першого посіву [10, с. 36]. З цього можна зробити висновок, що болгари-переселенці були неоднорідні за майновим станом. Більшість була незаможною, але невеликий відсоток з них мали достатньо велику кількість грошей, майна та товарів, які призначені для продажу у Бессарабії [11, с. 175]. Перші, у свою чергу, володіли сільськогосподарськими знаряддями та тяговою силою, що давало їм можливість освоювати нові природні землі регіону.

Географічні умови Південної Бессарабії. Клімат у Бессарабії – континентальний, температурні коливання між +40 влітку та –20 узимку [11, с. 50]. Опадів мало – 400–500 мм на рік [2, с. 5]. М. Державін пише, що кліматично простір Бессарабії неблагонадійний. Східні та Північно-Східні вітри та недостатність вологи є основною причиною поганих врожаїв [5, с. 6]. У географічному плані ландшафт Бессарабії являє собою степову зону з великою кількістю котловин. Умови, у які заселяються болгари, неоднорідні та мають свій мікроклімат. Частина колоній засновується на березі р. Дунай¹, інша частина – на берегах великих річок², а деякі з них майже повністю безводні простори³. З точки зору природних ресурсів, ви-

¹ До цієї категорії можна включити колонії Табак, Болгарійка, Кайраклія, Ташбунар, Старі-Трояни, Дельжилер, Гасанбатир, Голіца тощо.

² Майже без води Кубей, Пандаклія, Ново-Трояні, Єникиой, Новокарагач тощо.

³ До цього регіону належить село Девлет-Агач та навколишні села – Главан, Задунайвка, Купаран, Дюльмен, Івановка, Бургуджи, Ісерлія тощо, близькість розташування кам'яних ресурсів зумовила їх використання як основного будівельного матеріалу.

окремлюються райони с. Девлет-Агач, де наявна велика кількість ракушняка.

Болгарські колоністи, переселившись у Південні райони Бессарабії, потрапили до нових географічних, соціальних, культурних умов, які вимагали від переселенців наявності великих адаптивних ресурсів та значного соціального досвіду групи в цілому.

Організація сільського простору. Спираючись на вже існуючу у пам'яті модель організації сільського простору, болгари намагаються відтворити її на новій території, з мінімальними нововведеннями. Спочатку вони починають будувати землянки, але поступово переходять на наземні будинки. У селах, де поблизу є камінь, його використовують як основний матеріал для будівництва. В інших селах хати будувалися з дерева та глини, перемішаної із соломою; це так званий чамур, з нього виготовляли лампачі, якими виводили стіни. Будування хат з чамуру є регіональною особливістю Бессарабії, тому використовується і представниками інших етнічних груп. За свідченнями А. Скальковського, у 1846 р. у болгарських колоніях нараховувалося 15 будинків з обпаленої цегли, 5272 з каменю та сирцевої цегли та 4807 – з дерева та чамуру [17, с. 105]. Покривали дахи очеретом, який ріс на берегах озер. Тобто будинки будувалися з місцевих матеріалів, але за класичною моделлю зони виходу переселенців. Так, ділянка землі, на якій знаходився будинок, називалася план. Звичайно, він складається з трьох частин: двір з будинком, сільськогосподарська територія та город. Вони діляться різного типу парканами: зі сторони сусідів – це загорожа з пледу та очерету; між частинами плану іноді він ставиться з дерева, таким самим парканом загороджують двір, з нього роблять різні хвіртки; паркан зі сторони вулиці роблять з дерева, пледу чи очерету, а там, де поблизу є каміння, використовують його.

Особливості місцевого ландшафту визначили і матеріал для опалювання будинків. У степовій зоні, де нема дерева, болгари використовували соломучи висушений гній (тезек). Тоді як, наприклад, у Криму вони користувалися передусім дровами, яких там було достатньо [17, с. 83]. Різні вироби з дерева, які необхідні для сільського господарства виготовляли у спеціальних майстернях, які були у великих центрах, наприклад у Болграді. Традиційною будівлею як для сільського простору сіл у метрополії, так і для Бессарабії, стала церква. Одразу після переселення вони будують церкви. З одного боку, це зумовлено високим рівнем духовності цих людей, з іншого, – наявність у селі церкви дає їм відчуття того, що ти вдома, віру в те, що вони не забуті Богом у степу люди. А. Скальковський пише, що станом на 1846 р. у 92 болгарських колоніях діяв 91 храм, з яких 35 було кам'яних, а інші – з пледу [17, с. 103]. У селах будуються суспільні адміністративні будівлі, школи та будинки для священників.

Зіткнувшись з проблемою малої кількості водних ресурсів, враховуючи те, що в метрополії такої проблеми не було, тобто не було вже напрацьованих у досвіді адаптивних ресурсів, болгари сконструювали нову модель і досить вдало реалізували її на практиці, вирішивши це питання за

допомогою будівництва великої кількості колодязів та окультурених природних джерел. У деяких селах, де вода у колодязях була непридатною для пиття, її завозили із сусідніх сіл чи з природних джерел. Навіть зараз у деяких болгарських селах регіону це є поширеною практикою. Нестачу води болгари намагалися компенсувати побудовою гребель на річках, які, піднімаючи рівень води у них, давали можливість більш інтенсивного використання водних ресурсів. Для зрошення городів застосовується вода з колодязів, викопаних поряд з ними. Воду дістають з глибини за допомогою спеціальних механізмів, які приводяться у рух тягловою силою. Для більш вдалого пересування у рамках селищ та сільських угідь будуються мости з дерева та з каменю. Болгари намагаються змінити навколишнє природне середовище відповідно до знайомої моделі. Так, відсутність лісу породжує у населення бажання створювати його штучно. Наприклад, у селі Каракурт, після заселення, мешканці висаджують ліс на кошти, які надають їм заможні односельці [17, с. 65]. Яскравий приклад конструювання нової моделі у повсякденних практиках – це розподіл берегової лінії озер. Кожен хазяїн, який мав землі біля берегової зони, використовував і частину берега, поширюючи на нього право власності без можливості купівлі-продажу¹.

Таким чином, під час освоєння навколишнього середовища Південної Бессарабії болгари намагалися застосовувати вже знайомі їм моделі, які були дієвими у метрополії, але які при цьому змінені, адаптувавшись до місцевих умов. Це стосується як організації сільського простору, так і будівництва житла. Крім того, вони сконструювали і реалізували нові моделі у зв'язку з потребами оточуючого середовища, які не були закладені у свідомості групи раніше, що свідчить про високу активність мобілізаційних ресурсів болгар-переселенців.

Господарсько-економічна адаптація болгарських колоністів безпосередньо також залежала від навколишнього середовища. Якщо врахувати той факт, що основні соціальні ніші вже були зайняті представниками інших етнічних груп (зокрема, старовіри та українці монополізували рибальство [9; 15]), то перед болгарами постала необхідність організувати іншу господарську діяльність, яка б давала їм прибуток у торгівлі або давала змогу долучитися до тієї, з якої вони були знайомі ще в метрополії. У метрополії болгари спеціалізувалися у вівчарстві та виноградарстві, внаслідок чого вони спробували реалізувати вже існуючий досвід на новому місці.

Так, розвиток вівчарства в болгарських селах регіону (табл. 1) окреслює дві тенденції: з одного боку, збільшується кількість тварин, а з ін-

¹ Для XIX ст. ця інформація ретроспективна, оскільки отримана з польових матеріалів с. Чешма-Варуїта – респонденти – Будуров Харлампій Васильович, 1917 р.н., болг.; Волканова Анна Іванівна, 1920 р.н., болг.; та Імпуцита, респонденти – Мілев Іван Дмитрійович, 1920 р.н., болг.; Ганчев Петро Іванович, 1924 р.н.

шого – середній показник вказує на нестабільність у розвитку цієї господарської спеціалізації. Це пов'язано, передусім, з поганими врожайми в певний період, як результат довготривалих посух. Періодичні масові захворювання тварин часто вели до значного зменшення поголів'я [11, с. 80–96].

Таблиця 1

Кількість овець у болгарських селах за роками [11, с. 80]

Села	Кількість сімей		Кількість овець		У середньому овець/сім'я	
	1819	1827	1819	1827	1819	1827
Чийшия	31	132	1505	3298	48,0	25,0
Імпуцита	71	74	4430	4558	62,4	61,3
Курчи	83	92	1352	1643	16,3	17,9
Кубей	43	179	2168	2083	19,2	11,6
Чешма-Варуїта	86	102	609	1476	7,1	14,5

Необхідно зазначити, що вівчарство у регіонах Бессарабії розвивалося з різною цільовою спрямованістю. Так, у північних та центральних районах овець розводили з метою отримання м'ясо-молочних продуктів, а у Південних регіонах, особливо в Ізмаїльському повіті, де у своїй більшості проживало болгарське населення для отримання шерсті [2, с. 205].

Також долучилися болгарари і до розведення великої худоби, яку передусім використовували як тягло. У Бессарабії на початку ХХ ст були переважно представлені молдавські породи великої рогатої худоби та німецькі на Півдні [2], це свідчить про те, що худоба, яку привели з собою болгарари з метрополії, не прижилася в регіоні. Крім того, вони, зорієнтувавшись на розвиток вівчарства для підняття його до рівня товарного виробництва, не зацентували увагу на інших видах тваринного виробництва. Про це свідчать і статистичні дані з розвитку скотарства у болгар регіону.

Таблиця 2

Кількість тварин на сім'ю у болгарських колоніях Бессарабії

Хазяї	Села	Тварини		
		коні	В. Р. Х	Вівці
Митов Бан	Катлабуг	250	330	4708
Дановия Мани	Катлабуг	100	250	3078
Радов Стоил	Катлабуг	120	336	2809
Шопов Стоян	Валя-Пержей	200	274	1860
Танасови (4 брата)	Валя-Пержей	55	173	1988
Топал Мито	Чийшия	200	300	1800
Канота Олександр	Тараклія	150	208	3200

Болгарари регіону стали спеціалізуватися також у вирощуванні винограду. У першій половині ХІХ ст., як бачимо з табл. 3, цей напрям у болгар не досить розвинутий та спрямований передусім на задоволення власних потреб. Розвиток товарного виробництва просувається повільно, внаслідок

того, що серед них не було кваліфікованих спеціалістів, які б могли виробити вино на продаж, тому в цей період воно ще не досягає стану спеціалізованого товарного виробництва [12, с. 151]. На кінець XIX ст., разом з молдавським населенням Південної Бессарабії, вони стали основними виробниками вина на продаж як за вимогами внутрішнього, так і зовнішнього ринку Російської імперії [2, с. 185–188], що дає їм немалий прибуток [11, с. 126] і свідчить, у свою чергу, про високий адаптаційний потенціал болгарських-переселенців.

Таблиця 3

**Стан виноградарства та виробництва вина
у болгарських колоніях у 1851 р. [11, с. 135]**

Колонії	Кількість сімей	Кількість виноградників	Кількість лоз	Відер вина
Болград	462	675	302 850	40 000
Новотрояни	154	35	31 520	4000
Чийшия	163	35	39 248	7000
Кубей	200	46	76 980	6000
Вайсал	159	16	21 350	2000
Чешма-Варуїта	155	50	106 250	7000
Імпуцита	101	82	83 170	3960

Зовсім новою господарською спеціалізацією для Бессарабії стало городництво. Саме цей вид спеціалізації у першій половині XIX ст. став монополією цієї етнічної групи та досить успішно розвивався в регіоні [2, с.125], поширюючись і на інші етнічні групи. Це свідчить про високий запас адаптаційних ресурсів болгарського населення Буджака та про вдало завершену адаптацію до місцевих природних умов. Якщо в першій половині XIX ст, як відзначає І.І. Мещерюк [10, с. 166], цей вид товарного виробництва ще не досяг високого рівня та має передусім споживчий характер, то на кінець XIX ст, як відзначає Л.С. Берг, болгари вирощували на продаж помідори (червоні баклажани) і баклажани (сині баклажани), перець, цибулю, часник та капусту. Показово, що саме назва “сині” відносно баклажанів увійшла у вжиток до мови всіх етнічних груп регіону саме з болгарської мови, що ще раз підтверджує їхню першість у розведенні городніх культур у Бессарабії.

Також болгари регіону долучилися до розвитку садівництва. Плодові дерева вони садили, як правило, у градині (маленька присадибна ділянка). Розвиток цього виду господарської діяльності був, як правило, лише для власних потреб. Навіть якщо і відправляли фрукти на ринок, то дуже в маленьких кількостях [10, с. 166]. Про це свідчать дані табл. 4, де демонструється стан розвитку садівництва у болгарських колоніях регіону.

Таблиця 4

**Стан садівництва болгарських колоній у 1851 р. [11, с. 159–160]
(суми вказані у срібних карбованцях)**

Колонії	Кількість				Отримана сума доходу
	Сімей	Садів	Кількість дерев		
			Плодових	Не плодових	
Болград	462	639	10 420	13 180	206
Новотрояни	154	50	4821	6017	150
Чийшия	163	71	2886	7913	19
Кубей	200	81	6930	17 940	13
Вайсал	159	50	1675	4022	10
Чешма-Ва- руїта	155	88	8146	18 615	32
Імпуцита	101	82	6359	511	нема

Таким чином, болгарські колоністи досить успішно пройшли господарську адаптацію у місцевих умовах. Вона проходила трьома етапами і завершилася хронологічно наприкінці ХІХ ст. Про це говорять, перш за все, статистичні дані та свідчення сучасників. За рахунок наявного адаптаційного досвіду болгари досить успішно почали розвивати в регіоні вівчарство. Вони зайняли перші позиції у цій господарській спеціалізації. Внаслідок того, що їхня система була найбільш ефективною в регіоні, вона поступово витіснила систему інших етнічних груп Бессарабії. Сьогодні, зокрема, серед українського населення Бессарабії панує болгарська специфіка розведення й утримання овець [8].

Модель виноробства, якою володіли болгари під час переселення, була непридатною для місцевих умов, внаслідок чого спочатку вони займали другорядні позиції у цій галузі, віддаючи першість швейцарцям та молдаванам, але наприкінці ХІХ ст., адаптувавши власний досвід та врахувавши місцеві особливості, вони зайняли у виноробстві одне з перших місць у цій галузі.

Зовсім новою господарською моделлю, яку привнесли в регіон болгары та успішно її реалізували, було городництво. Про що свідчать і назви деяких овочів, які увійшли в мову представників інших етнічних груп, але мають болгарське походження.

Таким чином, незважаючи на те, що найбільш прибуткову господарську діяльність регіону – рибальство – монополізували старовіри, болгары змогли віднайти незайняту господарську нішу та успішно її реалізувати, а також вдало конкурувати з сусідами і в інших галузях господарства.

Етнічна адаптація. Внаслідок політики Російської імперії щодо заселення прикордонних регіонів поряд з болгарами у Бессарабії оселилися росіяни-старовіри, росіяни-православні, українці, гагаузи, молдавани, греки, німці, євреї та ін. Саме з представниками цих етнічних груп болгары співіснували протягом ХІХ ст. У ХХ ст. через різні історичні події етніч-

ний склад населення регіону змінився: три останні етнічні групи втратили своє значення, інші ж, навпаки, стали відігравати значущі ролі, зокрема, росіяни, молдавани та гагаузи. За таких умов суміжного проживання складалася особлива схема та моделі спілкування між болгарами та іншими етнічними групами. Кожна модель вибудовувалася залежно від культурної спорідненості, релігійних факторів й етнічних стереотипів і позначилася різним рівнем культурного взаємовпливу. Загалом серед останнього розрізняють процес акультурації (повної чи часткової, однобічний вплив) та міксації (взаємовплив культур). Окремо розглядають процес асиміляції – повного розчинення однієї групи в іншій з втратою етнічної самосвідомості [16, с. 91–97].

Напрямок міжетнічної комунікації болгарського населення регіону загалом визначився умовами їхнього розселення. Так, у трьох південних повітах Бессарабії (Акерманському, Ізмаїльському та Бендерському), до яких входили практично всі болгарські колонії регіону, на 1818 р. національний склад був таким: молдовани – 36,98%, болгари – 21,46%, українці – 17,93%, німці – 9,2% та росіяни – 8,94% [17, с. 35].

Етнічна ситуація певною мірою змінюється у зв'язку з переселенням та міграціями у період з 1828 до 1835 рр. Кількість болгар значно збільшується та вони стають превалюючим за кількістю населенням в Ізмаїльському повіті, де знаходилося більшість болгарських сіл. Дані табл. 5 засвідчують співвідношення етнічних елементів у трьох повітах у 50-ті рр. XIX ст.

Таблиця 5

Етнічний склад Бессарабської обл. у 50-х рр. XIX ст.

Повіт	Молдавани	Росіяни	Українці	Болгари	Євреї	Інші
Акерманський	27,48	13,96	27,87	2,63	1,73	26,33
Ізмаїльський	15,04	9,64	11,43	59,21	2,51	2,17
Бендерський	65,55	4,97	11,82	3,33	3,93	10,40

У кожній з основних колоній у першій половині XIX ст наявний певний відсоток іноетнічного населення. Це пояснюється тим, що більша частина колоній засновуються на вже існуючих поселеннях. Крім того, разом з болгарами переселяються і представники інших етнічних груп – серби, греки, цигани та ін. Але їхня кількість досить незначна, тому вони швидко асимілюються у болгарському середовищі. У табл. 6 подано етнічну характеристику кожної колонії, як і співвідношення етнічних груп у них.

З табл. 6 видно, що моделі міжетнічної комунікації болгарського населення передусім вибудовувалися з гагаузами, молдаванами та українцями.

Таблиця 6

**Етнічна характеристика болгарських сіл Південної Бессарабії
у першій половині XIX ст. [17, с. 39–89]**

Колонії		
Моноетнічні		Бі- та поліетнічні
Чийшия	Главан	Болгаро-гагаузькі
Ташбунар	Код-Китай	Кубей Балбока
Кайраклія	Голіца	Курчи Ташбунар
Чешма-Варуїта	Селиоглу	Старо-Троян Дмитріївка
Імпуцита	Банова	Болгаро-молдавські
Карагач	Новопокровка	Табак (856: 9)
Іванова	Чумлекьой	Бабели (184: 129)
Дюльмен	Еникьой	Барта (74: 499)
Девлет-Агач	Купаран	Анадол (91: 512)
Пандаклія	Ісерли	Джурджулеци (148: 471)
Гасса-Батир	Дельжелер	Болгаро-українські
Задунайська	Бургуджи	Финтина-Дзенилор (369: 427)
Саталик-Хаджи	Кулевча	Болгаро-гагаузько-албанські
Шикирлі-Китай	Тропеклу	Каракурт (19: 1092)
Ново-Карагач	Камчик	Болгаро-циганські
		Вайсал (1011: 48)
		Ташбунар (1099: 12)
		Болгаро-молдавсько-українські
		Сатунов (149: 699: 8)
		Долукьой (701: 138: 12)
		Ново-Троян (833: 35: 9)

Таким чином, болгарське населення, переселившись у нові умови, зіткнулося у процесі життєдіяльності з представниками інших етнічних груп, які не були їхніми сусідами у метрополії. Внаслідок специфіки їхнього розселення, найбільший рівень культурної міксації на рівні обрядової культури позначився з гагаузьким, молдовським та українським населенням.

У процесі соціальної адаптації болгарське населення Південної Бессарабії проходить декілька етапів. Перший етап: ознайомлення з навколишнім середовищем. Він позначається адаптаційним “шоком” та намаганням застосувати наявний досвід групи до нових умов. Результатом чого стало відтворення моделі житла та організації сільського простору, яке було збережене за формою, але змінено за деякими складовими елементами, враховуючи місцевий колорит, – використання “чамуру” та “очерету” як основних матеріалів будівництва тощо. До місцевих умов були пристосовані моделі господарювання, у яких спеціалізувалися болгари в метрополії – вівчарство та виноградарство, які наприкінці XIX ст. мали високий ступінь розвитку, що свідчить про значний рівень адаптаційних ресурсів болгарського населення. Новою моделлю, що була сконструйована ними

залежно від потреб регіону, було городництво – яскравий приклад другого етапу соціальної адаптації, коли населення ознайомившись з умовами, ви-находить нові моделі. Її успішна реалізація, що відбулася наприкінці ХІХ ст., коли цей вид господарювання досяг товарного виробництва, ви-значає третій етап у процесі адаптації, коли відбувається реалізація скон-струйованої моделі життєдіяльності. Етнічна адаптація позначилася проце-сами міжкультурної міксації з вибудовуванням моделей міжетнічної кому-нікації представниками інших етнічних груп, передусім гагаузами, молда-ванами та українцями.

Висновки. Таким чином, можна говорити про те, що болгарське на-селення регіону завдяки високим адаптаційним ресурсам, наприкінці ХІХ ст. завершило соціальну адаптацію, зайнявши вільну нішу у соціоку-льтурній системі Південної Бессарабії.

Список використаної літератури

1. Sorocanu E. Gagauzlavin calendar defleri / E. Sorocanu. – Kisinov, 2006. – 256 с.
2. Берг Л.С. Бессарабия: Страна. Люди. Хозяйство / Л.С. Берг. – Петроград : Огни, 1918. – 244 с.
3. Ганчев А.И. Болгарская семья в Южной Бессарабии в первой половине ХІХ века: заселение и этнодемографическое развитие / А.И. Ганчев // Археология и эт-нология Восточной Европы. – Одесса, 2002. – Т. 3. – С. 333–335.
4. Ганчев А.И. Българското семейство в Южна Бессарабия през втората полови-на на ХХ век (етнодемографски аспекти) / А.И. Ганчев // Etnologia Academica. – 2008. – № 4. – С. 212–236.
5. Грек И.Ф. 1812 – поворотный год в истории Буджака и “задунайских пере-селенцев” / И.Ф. Грек, Н.Д. Русев. – Кишинев : Stratum plus, 2011. – 142 с.
6. Державин Н.С. Болгарские колонии в России (Таврическая, Херсонская и Бессарабская губернии) / Н.С. Державин. – София, 1914. – 256 с.
7. Клаус А.А. Наши колонии. Опыты и материалы по истории и статистике иностранной колонизации в России / А.А. Клаус. – СПб. : Типография В.В. Нусвальта, 1869. – 516 с.
8. Леснікова Г.В. Польові матеріали с. Струмок Татарбунарського району, 2012 р. / Г.В. Леснікова // АЛКАЕ ОНУ. – Ф. 1. – Оп. 7. – Аудіозапис.
9. Лопулеску. Русские колонии в Добрудже / Лопулеску // Киевская старина. – 1889. – № 1. – С. 117–154.
10. Мещерюк И. Переселение болгар в Южную Бессарабию 1828–1834 гг. / И. Мещерюк. – Кишинев : Картя молдовеняскэ, 1965. – 208 с.
11. Мещерюк И.И. Социально экономическое развитие болгарских и гагаузских сел в Южной Бессарабии (1808–1856). – Кишинев, 1970. – 341 с.
12. Основные технологии социальной работы [Электронный ресурс] / [под ред. Л.П. Кузнецова]. – М., 2002. – 92 с. – Режим доступа: <http://yourlib.net/content/category/1/5/14/>.
13. Перепис населения Украины за 2001 рік [Электронный ресурс]. – Режим до-ступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%B4%D0%B6%D0%B0%D0%BA>.
14. Потоцкий С. Историко-географический очерк Бессарабской губернии / С. Потоцкий. – Ялта, 1902. – 221 с.

15. Пригарин А.А. Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце XVIII – первой половине XIX вв. / А.А. Пригарин. – Одесса ; Измаил ; Москва : Смил : Археодоксія, 2010. – 528 с.

16. Садохин А.П. Введение в теорию межкультурной коммуникации / А.П. Садохин. – М., 2005. – 308 с.

17. Скальковский А.А. Болгарские колонии в Бессарабии и Новороссийском крае: статистический очерк / А.А. Скальковский – Одесса, 1848. – 146 с.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2013

Ганчев А.И. Особенности социальной адаптации болгар-переселенцев в социо-культурном пространстве южной Бессарабии

В статье исследуются особенности социальной адаптации болгар-переселенцев в условиях социокультурного пространства Южной Бессарабии. Изучается, насколько были изменены существующие в сознании болгар повседневные практики в зависимости от требований окружающей среды, а также уровень адаптационных ресурсов группы в конструировании и реализации новой модели жизнедеятельности в условиях этнодифференцированной социальной системы Буджака.

Ключевые слова: социальная адаптация, адаптационный шок, адаптационные ресурсы, социальная ниша, социокультурное пространство, повседневные практики, аккультурация, миксация.

Ganchev O.I. Features of Social Adaptation Bulgarians Settlers in the Socio-Cultural Space of Southern Bessarabia

This article analyzes the particularities of social adaptation of Bulgarians-settlers in conditions of socio-cultural area of Southern Bessarabia. We examine, how everyday practices, existing in group mind, were changed against the requirements of environment, as well as the level of group adaptive resources with regard to the development and implementation of a new model of life against the background of ethnically – differentiated social system of Budjak.

Key words: social adaptation, adaptive shock, adaptive resources, social niche, socio-cultural space, everyday practices, acculturation, cultural mix.